

Z důvodové zprávy:

Je zavedeno obecné pravidlo o otočení důkazního břemene v neprospěch silnějších (lépe informovaných) subjektů – tento koncept sleduje dosavadní trend nastavený u důkazních prostředků při péči řádného hospodáře a zvyšuje ochranu slabších stran (typicky minoritních akcionářů).

K odst. 1

Obecně k přímým a derivativním nárokům

1. Společníkem obchodní korporace se rozumí i akcionář nebo člen družstva (§ 3 odst. 4). Obrácení důkazního břemene vždy sleduje narovnání **informačních asymetrií** existujících uvnitř obchodní korporace, zejména pak mezi společníky a členy (statutárních) orgánů. Ti jsou v postavení **tzv. insiderů**, neboť mají (zásadně na rozdíl od společníků) přístup k **dokladům společnosti a vnitřním informacím**.

2. Důkazní břemeno se podle § 4 odst. 1 obrací pouze tehdy, pokud žalobní oprávnění zakládá společníkovi přímo zákon o obchodních korporacích. Práve ve smyslu § 4 odst. 1 je nutné rozumět i nárok společníka obchodní korporace, který vznikl jako **důsledek porušení primárního zákonného pravidla** (srov. k § 3 odst. 2); v opačném případě by množina případů patřících pod § 4 odst. 1 byla zásadně nulová. Obrácení důkazního břemene se naopak nevztahuje na práva (žalobní oprávnění) plynoucí společníkovi obchodní korporace z jiných právních předpisů (například tedy z občanského zákoníku). Pro jiné než stanovené žalobní oprávnění ani nelze obrácení důkazního břemene sjednat. Takové ujednání by bylo zřejmě **absolutně neplatné** pro zjevný rozpor s **veřejným pořádkem** (§ 588 obč. zák.).

3. Na druhou stranu zřejmě nelze plně souhlasit s B. Havlem, podle kterého obrácení důkazního břemene dopadá pouze na případy **porušení zákona**, nikoliv na případy **porušení smluvní povinnosti** podle § 2913 obč. zák (Havel, B. in Štenglová, I.; Havel, B.; Cileček, F; Kuhn, P.; Šuk, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 11). Je totiž rozdíl mezi tím, zdali zákon o obchodních korporacích dává společníkovi možnost domáhat se za ni nebo proti ní nějakého práva a tím, zda se takové právo odvíjí od porušení smluvní nebo zákonné povinnosti. I smluvní povinnost totiž může být formulována v zákoně. Povinnost člena orgánu jednat s **péčí řádného hospodáře** (§ 159 odst. 1 a § 51 a násl.) je například podle mého názoru smluvní povinnost, přestože je formulována v právním předpise, a řídí se proto § 2913 a násl. obč. zák.

4. Může být otázkou, zda **obrácení důkazního břemene** dopadne též na řízení podle § 213 obč. zák. upravující **tzv. reflexní škodu**. Pokud obchodní korporaci poškodí její člen nebo člen jejího orgánu způsobem, který zakládá jeho povinnost k náhradě a kterým byl poškozen i jiný člen obchodní korporace na hodnotě své účasti, a domáhá-li se náhrady jen tento člen, může soud škůdci i bez zvláštního návrhu uložit povinnost nahradit způsobenou škodu jen korporaci, pokud to odůvodňují okolnosti případu, zejména pokud je dostatečně zřejmé, že se takovým opatřením vyrovná i škoda na znehodnocené účasti. B. Havel soudí, že i pro **sanaci reflexní škody**

podle § 213 obč. zák. se použije obrácené důkazní břemeno podle § 4 odst. 1 v neprospěch škůdce, pokud primární porušení povinnosti vázne na porušení zákona o obchodních korporacích a společník se může domáhat navazujícího práva za společnost (viz Havel, B. in Štenglová, I.; Havel, B.; Čileček, F.; Kuhn, P.; Šuk, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 11).

5. Obrácení důkazního břemene v podmínkách § 213 obč. zák. je poněkud problematičtější. Norma obsažená v § 4 představuje výjimku z obecného pravidla, podle něž důkazní břemeno nese žalobce, a jako taková by měla být vykládána **restriktivně**. Žádné ustanovení zákona o obchodních korporacích přitom nepředpokládá a ani neumožňuje společníkovi domáhat se reflexní škody. To umožňuje pouze občanský zákoník (srov. „dává-li tento zákon společníkovi obchodní korporace“). Navíc § 213 obč. zák. nesplňuje ve vztahu k členům orgánů ani další část § 4 odst. 1, neboť prostřednictvím **žaloby o náhradu reflexní či reflektované škody** se společník nedomáhá ani práva za obchodní korporaci ani proti ní. Žaloba o reflexní škodě je obsažena pouze v § 4 odst. 2. Bude-li se tedy domáhat společník úhrady reflexní škody po jiném společníkovi, důkazní břemeno bude obráceno podle § 4 odst. 2. Bude-li se pak společník domáhat úhrady reflexní škody vůči členovi orgánu obchodní korporace, uplatní se **obrácené důkazní břemeno** podle § 52 odst. 2, nikoliv však podle § 4 odst. 1.

6. Od právní úpravy **reflexní škody** je nutno odlišovat situaci, kdy na právo společníka podle jiného právního předpisu zákon přímo odkazuje a aktivuje jej pro účely zákona o obchodních korporacích. To je případ **práva společníka, akcionáře a člena družstva na přiměřené zadostiučinění**, porušila-li obchodní korporace při svolání valné hromady nebo v jejím průběhu právo společníka závažným způsobem podle § 193 odst. 2 pro společnost s ručením omezeným a § 428 odst. 1 pro akciovou společnost. Právo na přiměřené zadostiučinění je upraveno v občanském zákoníku v rámci právní úpravy spolků a na obchodní korporace se použijí prostřednictvím odkazu uvedeného v § 3 odst. 1. Tím, že zákon o obchodních korporacích tato práva společníka do práva obchodních korporací „vtáhl“, současně u nich založil vznik **obráceného důkazního břemene** ve smyslu § 4 odst. 1.

7. Zákon o obchodních korporacích v § 4 odst. 1 rozlišuje žaloby přímé a žaloby derivativní (odvozené).

Přímé žaloby (přímé nároky společníka vůči obchodní korporaci)

8. **Přímé nároky (přímé žaloby)** společníka obchodní korporace jsou charakteristické tím, že společník obchodní korporace uplatňuje **své vlastní právo** přímo, nikoliv zprostředkovaně, s tím, že povinnou osobou (případně žalovaným, rozhodne-li se společník obchodní korporace uplatnit své právo soudní cestou) je obchodní korporace samotná, nikoliv osoba od obchodní korporace odlišná (například člen orgánu obchodní korporace). V rámci zákona o obchodních korporacích lze vysledovat především **právo společníka či akcionáře na přiměřené zadostiučinění** podle ustanovení občanského zákoníku upravujícího právo člena spolku na přiměřené zadostiučinění,

porušila-li společnost při svolání valné hromady nebo v jejím průběhu právo společníka závažným způsobem. **Povinnou osobou** může být v případě přímých žalob pouze obchodní korporace.

Derivatívni žaloby (odvozené nároky)

9. **Derivatívni žaloby (odvozené nároky)** společníka obchodní korporace jsou naopak charakteristické tím, že společník **obchodní korporace** uplatňuje nikoliv své vlastní právo, nýbrž právo obchodní korporace vůči třetí osobě. **Povinnou osobou** (případně žalovaným, rozhodne-li se společník obchodní korporace uplatnit právo obchodní korporace soudní cestou) je osoba od obchodní korporace odlišná, a to:

- společník veřejné obchodní společnosti,
- společník komanditní společnosti,
- jednatel, člen dozorčí rady a vlivná osoba společnosti s ručením omezeným (dokonce i bývalý jednatel člen dozorčí rady a vlivná osoba společnosti s ručením omezeným za podmínek stanovených v § 157 odst. 4),
- člen představenstva, člen dozorčí rady vlivná osoba akciové společnosti (dokonce i bývalý člen představenstva, dozorčí rady a vlivná osoba akciové společnosti za podmínek stanovených v § 372 odst. 3),
- člen orgánu družstva.

10. V rámci zákona o obchodních korporacích lze vysledovat následující **derivatívni žaloby** (nároky):

- právo společníka domáhat se **za veřejnou obchodní společnost** u soudu splnění vkladové povinnosti proti společníkovi, který je s jejím splněním v prodlení, a v tomto řízení ji zastupovat za podmínek stanovených v § 102 odst. 1;
- právo společníka veřejné obchodní společnosti domáhat se u soudu za společnost proti jinému společníkovi náhrady újmy, kterou společnosti způsobil, nebo splnění jeho případné povinnosti plynoucí ze smlouvy o vypořádání újmy podle § 53 odst. 3 za podmínek stanovených v § 108 odst. 1;
- právo společníka **komanditní společnosti** domáhat se u soudu splnění vkladové povinnosti proti společníkovi, který je s jejím splněním v prodlení, a v tomto řízení ji zastupovat za podmínek stanovených v § 102 odst. 1 a § 119,
- právo společníka komanditní společnosti domáhat se u soudu za společnost proti komplementáři náhrady újmy, kterou společnosti způsobil, nebo splnění jeho případné povinnosti plynoucí ze smlouvy o vypořádání újmy podle § 53 odst. 3 za podmínek stanovených v § 108 odst. 1 ve spojení s § 119;
- právo společníka **společnosti s ručením omezeným** domáhat se za společnost náhrady újmy proti jednatelem, nebo splnění jeho případné povinnosti plynoucí z dohody podle § 53 odst. 3 a v těchto řízeních společnost zastupovat, resp. proti členu dozorčí rady, byla-li zřízena, proti vlivné osobě za podmínek podle § 157;
- právo společníka společnosti s ručením omezeným domáhat se za společnost splnění vkladové povinnosti proti společníkovi, který je v prodlení s jejím splněním podle § 157;

- právo společníka společnosti s ručením omezeným na uplatnění práva společnosti na vyloučení společníka ze společnosti soudem pro neplnění vkladové povinnosti za podmínek stanovených v § 157 a násl.;
- právo **kvalifikovaného akcionáře** domáhat se náhrady újmy proti členu představenstva nebo dozorčí rady, nebo splnění jejich případné povinnosti plynoucí z dohody podle § 53 odst. 3, anebo splacení emisního kursu proti akcionáři, který je v prodlení s jeho splácením, a v tomto řízení společnost zastupovat, resp. proti vlivné osobě za podmínek podle § 371 a násl.;
- právo **člena družstva** domáhat se za družstvo náhrady újmy proti členu orgánu družstva nebo splnění jejich případné povinnosti plynoucí z dohody podle § 53 odst. 3 za podmínek podle § 584 a násl.

11. Výše uvedené případy derivativních žalob je nutné vnímat též v kontextu § 52 odst. 2, ze kterého plyne, že pokud je v řízení posuzováno, zda člen orgánu obchodní korporace jednal s **pěčí řádného hospodáře**, nese důkazní břemeno tento člen, ledaže soud rozhodne, že to po něm nelze spravedlivě požadovat. Ustanovení § 52 odst. 2 je tudíž speciální normou k § 4 odst. 1. Blíže viz komentář k § 52 odst. 2.

Obrácení důkazního břemene

12. Přestože je **důkazní povinnost (důkazní břemeno)** institutem procesního práva, je závěr o tom, který z účastníků řízení, resp. procesní strana, je jeho nositelem, vždy odvozen z hmotného práva. Uplatní-li tedy oprávněná osoba (tj. společník obchodní korporace – v případě akciové společnosti se musí jednat o tzv. kvalifikovaného akcionáře) proti povinné osobě předvídaný nárok, zakládá zákon **automatické obrácení důkazního břemene**. Toto obrácení důkazního břemene nelze vyloučit jakoukoliv soukromoprávní dohodou, případně úpravou ve společenské smlouvě či stanovách. A naopak, obrácené důkazní břemeno nelze sjednat.

13. Ze skutečnosti, že § 4 odst. 1 obrací důkazní břemeno v neprospěch povinné osoby, plyne, že povinná osoba je povinna prostřednictvím označených důkazů prokázat, že se **tvrzeného protiprávního jednání nedopustila**. Obrácení důkazního břemene nezasahuje do povinnosti oprávněné osoby tvrdit skutečnosti rozhodné z hlediska uplatněného práva (například vznik škody, její výši a příčinnou souvislost). Pokud žalobce (oprávněná osoba) nesplní svou povinnost tvrdit skutečnosti rozhodné z hlediska hypotézy právní normy, tedy neunes-li **břemeno tvrzení**, má to za následek, že skutečnost, kterou účastník vůbec netvrdil a která nevyšla jinak v řízení najevo (například dotazováním ze strany soudu), zpravidla nebude předmětem dokazování, ve kterém by povinnou osobu povinnost důkazní tížila (srov. rozsudek NS 29 Odo 1014/2003).

14. Povinná osoba nicméně nese **procesní odpovědnost** za to, že její protikladná tvrzení (skutečnost, že se protiprávního jednání ve smyslu konkrétního uplatněného nároku nedopustila) nebyla prokázána, a že z toho důvodu muselo být rozhodnuto o věci samé v neprospěch povinné osoby. Soud tak bude moci rozhodnout o věci samé v neprospěch povinné osoby i v případech, kdy určitá skutečnost, která je vý-

znamná pro rozhodnutí o věci, pro nečinnost povinné osoby nebo vůbec (objektivně vzato) nemohla být prokázána. Závěr o tom, že povinná osoba neunesla důkazní břemeno, lze nicméně učinit pouze tehdy, pokud **hodnocení důkazů**, které byly za řízení provedeny, neumožňuje soudu přijmout závěr ani o pravdivosti tvrzení povinné osoby, ani o tom, že by bylo nepravdivé. O důkazní povinnosti a o důkazním břemenu je soud povinen účastníky poučit podle § 118a odst. 3 o. s. ř. (srov. rozsudek NS 29 Odo 515/2006).

15. Zákonodárce konečně předjímá, že v určitých situacích může být obrácení důkazní povinnosti z hlediska břemene kladeného na povinnou osobou **nepřiměřené**. Obrácené důkazní břemeno může být nežádoucí zejména v případě **bývalých jednatelů a bývalých členů představenstva**, kteří již nemusí být v pozici, aby se dostali k dokumentům, které svědčí v jejich prospěch. V takovém případě soud může rozhodnout, že po povinné osobě nelze požadovat, aby důkazní břemeno ohledně prokázání určité tvrzené skutečnosti skutečně nesla. Důkazní břemeno pak přechází zpět na žalobce (oprávněnou osobou), která ponese **procesní odpovědnost** za to, že dotčená tvrzení nebudou v rámci řízení prokázána.

Zvláštní modifikace důkazního břemene

16. Zákon o obchodních korporacích v některých případech **obrácení důkazního břemene** v případě přímých nároků společníků proti obchodní korporaci **modifikuje**. Z § 89 například plyne, že pokud ovládající osoba využívá svého vlivu v ovládané osobě způsobem, v jehož důsledku dojde k podstatnému **zhoršení postavení společníků ovládané osoby** nebo k jinému podstatnému poškození jejich oprávněných zájmů, a není proto možné po nich spravedlivě požadovat, aby v ovládané osobě setrvali, je každý společník, který není ovládající osobou nebo osobou jí ovládanou, oprávněn požadovat, aby od něj ovládající osoba jeho podíl odkoupila za přiměřenou cenu. Podle § 90 odst. 1 při posuzování, zda došlo k podstatnému zhoršení postavení společníků nebo k jinému podstatnému poškození jejich oprávněných zájmů podle § 89, nese **důkazní břemeno** o tom, že k tomu došlo, společník, ledaže soud rozhodne, že to po něm nelze spravedlivě požadovat, zatímco z § 90 odst. 2 pak plyne, že při posuzování, zda k podstatnému zhoršení postavení společníků nebo k jinému podstatnému poškození jejich oprávněných zájmů podle § 89 došlo v důsledku prosazení vlivu ovládající osoby na chování osoby ovládané, nese důkazní břemeno o tom, zda k tomu došlo, ovládající osoba, ledaže soud rozhodne, že to po ní nelze spravedlivě požadovat.

K odst. 2

17. Ustanovení § 4 odst. 2 dopadá na případy, kdy společník nebo bývalý společník (člen družstva) má právo **vůči jinému společníkovi na dorovnání, jiné obdobné plnění nebo náhradu újmy**, došlo-li k ukončení jeho postavení v obchodní korporaci. Na rozdíl od odstavce 1 může toto právo společníkovi založit **těž zvláštní právní předpis**. Bývalý společník (člen družstva) může využít obráceného důkazního břemene, pokud požadované dorovnání, jiné plnění či úhrada újmy věcně souvisí s ukončením